

КОНТРОЛЬ ЗА КОНЦЕНТРАЦІЄЮ ЯК ОДИН ІЗ НАПРЯМКІВ РЕГУЛЮВАННЯ МОНОПОЛЬНОГО СТАНОВИЩА СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Розглянуто проблеми контролю за концентрацією як одного із напрямків регулювання монопольного становища суб'єктів господарювання. Доведено, що з метою запобігання монополізації товарних ринків, зловживання монопольним становищем, обмеження конкуренції територіальні відділення Антимонопольного комітету України здійснюють державний контроль за концентрацією суб'єктів господарювання і це є цілком доцільно.

Ключові слова: злиття та поглинання, рейдерство, економічна концентрація, монопольне становище, контроль.

NOVIKOVA O., TYMCHUR N.
Khmelnytsky National University

CONTROL CONCENTRATION AS ONE OF THE AREAS REGULATION MONOPOLY POSITION UNDERTAKINGS

The problem of the control of concentrations as one of the areas of monopoly regulation is given. The article is about the state control of concentrations between enterprises. The issue of economic concentration are reflected in the works of local and foreign scientists. With the study and analysis of published papers on this issue have concluded that despite significant achievements in the research of scientists requires a solution has a number of issues. It is proved that in order to prevent monopolization commodity markets, abuse of dominant position, limiting competition regional branch of the Antimonopoly Committee of Ukraine carries out the state control of concentrations between enterprises. In our opinion, in order to prevent abuse and possible monopolization of commodity markets Antimonopoly Committee of Ukraine have to constantly monitor media sources and require regional offices timely response to submission of the desire to make the concentration of enterprises.

Keywords: mergers and acquisitions, corporate raiding, economic concentration monopoly position control.

Вступ

Характерними рисами вітчизняних процесів злиттів та поглинань за останні 10–15 років є збільшення рейдерського поділу власності та чіткі тенденції монополізації цілих галузей економіки. В такій ситуації вимоги до процедури контролю за концентрацією суттєво збільшуються. Цей напрямок набуває одного з першочергових значень. Для здійснення дієвого контролю за економічною концентрацією і запобігання порушення Антимонопольного законодавства нормативними актами, що регламентують цей процес, передбачено кілька адміністративно-правових охоронних засобів впливу. Одним з них є відмова Антимонопольного комітету у наданні згоди на економічну концентрацію.

Питання економічної концентрації знайшли своє відображення у роботах вітчизняних і зарубіжних науковців, серед яких Д.В. Задихайло, А.Г. Герасименко, І.В. Ільющенко, В.І.Шевченко, О. Вільямсон, О. Костусева, Дж. Стеннек, Є.С. Гордєєва та ін. Разом з тим вивчення і аналіз опублікованих з даної проблеми праць дозволили зробити висновок про те, що незважаючи на значні здобутки в дослідженнях цих вчених, потребує свого розв'язання ще низка питань.

Метою дослідження є стан контролю за концентрацією суб'єктів господарювання в сучасних умовах.

Основний матеріал

З метою запобігання монополізації товарних ринків, зловживання монопольним (домінуючим) становищем, обмеження конкуренції територіальні відділення Антимонопольного комітету України (АМКУ) здійснюють державний контроль за концентрацією суб'єктів господарювання.

Концентрація – процес злиття підприємств, компаній та інших ринкових активів, внаслідок якого зростає економічна влада учасників ринку [2, с. 183].

Відповідно до ч. 2 ст. 22 Закону «Про захист економічної конкуренції» концентрацією визнається [1, с.16]:

1) злиття суб'єктів господарювання або приєднання одного суб'єкта господарювання до іншого;
2) набуття безпосередньо або через інших осіб контролю одним або кількома суб'єктами господарювання над одним або кількома суб'єктами господарювання чи частинами суб'єктів господарювання, зокрема, шляхом:

а) безпосереднього або опосередкованого придбання, набуття у власність іншим способом активів у вигляді цілісного майнового комплексу або структурного підрозділу суб'єкта господарювання, одержання в управління, оренду, лізинг, концесію чи набуття в інший спосіб права користування активами у вигляді цілісного майнового комплексу або структурного підрозділу суб'єкта господарювання, в тому числі придбання активів суб'єкта господарювання, що ліквідується;

б) призначення або обрання на посаду керівника, заступника керівника спостережної ради, правління, іншого наглядового чи виконавчого органу суб'єкта господарювання особи, яка вже обіймає одну

чи кілька з перелічених посад в інших суб'єктах господарювання, або створення ситуації, при якій більше половини посад членів спостережної ради, правління, інших наглядових чи виконавчих органів двох чи більше суб'єктів господарювання обіймають одні й ті самі особи;

3) створення суб'єкта господарювання двома і більше суб'єктами господарювання, який протягом тривалого періоду буде самостійно здійснювати господарську діяльність, але при цьому таке створення не призводить до координації конкурентної поведінки між суб'єктами господарювання, що створили цей суб'єкт господарювання, або між ними та новоствореним суб'єктом господарювання;

4) безпосереднє або опосередковане придбання, набуття у власність іншим способом чи одержання в управління часток (акцій, паїв), що забезпечує досягнення чи перевищення 25% або 50% голосів у вищому органі управління відповідного суб'єкта господарювання.

Порядок надання дозволу на концентрацію суб'єктів господарювання визначається Положенням про порядок подання заяв до органів Антимонопольного комітету України про попереднє отримання дозволу на концентрацію суб'єктів господарювання, затвердженим розпорядженням Антимонопольного комітету України від 19.02.2002 р. № 33-р. [3].

Антимонопольний комітет України надає дозвіл на концентрацію у разі, якщо вона не призводить до монополізації чи суттєвого обмеження конкуренції на всьому ринку чи в значній його частині.

У випадках, коли АМКУ виявляє факт здійснення концентрації без відповідного дозволу і при цьому, виявляється, що вона призводить до монополізації чи суттєвого обмеження конкуренції на всьому ринку чи в значній його частині, то він може звернутись до суду із позовом про визнання недійсними угод, рішень, інших актів, відповідної установчої угоди про створення суб'єкта господарювання та скасування його державної реєстрації.

У 2015 році Комітетом розглянуто 774 заяви про надання дозволу на концентрацію суб'єктів господарювання. При цьому більш ніж 83,6% заяв (647 заяв) надійшло від іноземних інвесторів або підприємств за участю іноземних інвесторів.

Протягом 2015 року Комітетом був наданий дозвіл щодо 658 випадків концентрації суб'єктів господарювання. У 116 випадках заяви були повернуті заявникам без розгляду або учасники концентрації відмовилися від її здійснення до прийняття рішення Комітетом [4]. Повернення заяв без розгляду було обумовлено насамперед недостатністю інформації, що містилась в наданих матеріалах, а відмова від здійснення концентрації – ризиком її можливої заборони у зв'язку з негативними наслідками для конкуренції, виявленими під час розгляду відповідних заяв.

Розглянемо детальніше розподіл наданих Антимонопольним комітетом України дозволів на концентрацію суб'єктів господарювання (таблиця 1).

Аналіз наведених даних в таблиці 1 дозволяє зробити висновок про те, що найбільш поширеними видами концентрації суб'єктів господарювання, на які Комітет протягом 2015 року надав дозвіл, як і в попередні роки, були придбання акцій (часток, паїв) – 85,6 % загальної кількості, набуття контролю в інших формах – 7,6% та спільне створення суб'єкта господарювання – 3,5%.

Із загальної кількості розглянутих протягом 2015 року випадків надання дозволу на економічну концентрацію у 586 випадках (75,7%) її умови не містили загрози монополізації товарних ринків і не потребували поглибленого дослідження. За результатами розгляду цих заяв дозвіл Комітету на економічну концентрацію було надано без розгляду справ.

Таблиця 1

Розподіл наданих АМКУ у 2011–2015 рр. дозволів на концентрацію суб'єктів господарювання

Роки	Вид концентрації					Всього
	Злиття	Спільне створення	Набуття контролю	Придбання акцій (часток, паїв)	Інші	
2011	13	18	136	417	1	585
2012	31	32	106	576	5	750
2013	20	23	73	655	8	779
2014	17	22	36	418	8	501
2015	14	23	50	563	8	658
Всього	95	118	401	2629	30	3273

Примітка. Складено авторами за даними Антимонопольного комітету України.

З метою запобігання монополізації ринків (зокрема, виробництва та реалізації хлібобулочних виробів, оптової реалізації зернових культур, великої побутової техніки, роздрібною реалізації світлих нафтопродуктів, комерційної нерухомості, лікарських препаратів, організації будівництва житлової та нежитлової нерухомості, банківських послуг, оптової реалізації зернових культур тощо), проведення складного поглибленого дослідження або можливої заборони концентрації протягом 2015 року центральним

апаратом Комітету було розглянуто 72 справи про концентрацію, за результатами яких надано дозволи (у 2014 році було розглянуто 25 справ про концентрацію).

У 2015 році територіальними відділеннями Комітету надано 86 попередніх висновків з питань економічної концентрації та узгоджених дій. Одержання попередніх висновків надавало суб'єктам господарювання можливість з'ясувати необхідність звернення за отриманням дозволу, що дозволяло їм економити час і гроші, уникати вчинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції у вигляді здійснення концентрації або узгоджених дій без дозволу Комітету, коли такий дозвіл був необхідним. Крім того, надання попередніх висновків органами Комітету запобігає здійсненню економічної концентрації, яка може призвести до обмеження конкуренції на товарних ринках.

Висновки

Вважаємо обґрунтованою практику застосування Антимонопольним Комітетом України контролю за концентрацією у випадках, коли при вирішенні питання про надання згоди на концентрацію враховуються як негативні наслідки, так і позитивні результати для окремого ринку товарів чи послуг.

Контроль за концентрацією запобігає формуванню нових монопольних утворень в процесі злиттів та поглинань компаній. Значення такого контролю важко переоцінити, оскільки простіше попередити виникнення монополіста, ніж потім відстежувати та припиняти зловживання монопольним становищем. На нашу думку, з метою попередження порушення і можливої монополізації товарних ринків, Антимонопольному комітету України необхідно постійно проводити моніторинг джерел засобів масової інформації (Інтернет-видань, періодичних видань) та вимагати від територіальних відділень своєчасного реагування на подання заявок про бажання суб'єктів господарювання здійснити концентрацію. Також слід постійно вдосконалювати і розвивати антимонопольне законодавство, що сприятиме створенню ефективного механізму протидії монополізму в Україні і захисту загальнонаціональних інтересів.

Література

1. Задихайло Д. В. Правові засади формування та реалізації економічної політики держави : автореферат дис. на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук / Д. В. Задихайло. – Харків, 2013. – 38 с.
2. Шевченко В. І. Аналіз рівня концентрації капіталу системи українських банків / В. І. Шевченко // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2011. – № 3 (12). – С. 183–185.
3. Герасименко А. Удосконалення державної політики у сфері концентрації капіталу як фактор підвищення економічної безпеки України / А. Герасименко // Вісник Академії митної служби України. – 2006. – № 1. – С. 14–19.
4. Звіт Антимонопольного комітету України за 2015 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.amc.gov.ua/amku/>.
5. Задихайло Д. В. Господарсько-правова політика щодо об'єднань асоційованих підприємств холдингового типу / Д. В. Задихайло // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Економічна теорія та право / редкол. : А. П. Гетьман та ін. – Х. : Право, 2012. – № 3 (10). – С. 119–130.

Надійшла 03.03.2017; рецензент: д. е. н. Йохна М. А.